Piotr Żółtowski
Mazowiecki Klaster Przedsiębiorczości i Ekorozwoju
Borzymówka 33a
96-513 Nowa Sucha
Tel. 602 265 238
mazowieckiklaster@ekoturyzm.pl
https://www.facebook.com/MazowieckiKlaster

Idea Smart Village Borzymówka

Wprowadzenie

Inteligentne wioski (*Smart Villages*) to nowa koncepcja w zakresie kształtowania polityki Unii Europejskiej. Celem tej koncepcji jest przeobrażanie istniejących wsi i miasteczek w miejsca, w których chce się żyć i realizować swoje aspiracje. W myśl tej koncepcji wieś wyróżniać się ma estetyczną funkcjonalną przestrzenią zapewniającą mieszkańcom dostęp do przystępnej oferty edukacyjnej, kulturalnej, zdrowotnej, transportowej czy rekreacyjnej. Bazą do tworzenia inteligentnych wiosek są istniejące zasoby oraz zgłaszane przez mieszkańców pomysły na rozwór. „Inteligentna Wioska" zwraca uwagę na umiejętności korzystania z e-umiejętności, dostęp do e-zdrowia i innych podstawowych usług, innowacyjne rozwiązania w zakresie ochrony środowiska, prowadzenie gospodarki o obiegu zamkniętym w odniesieniu do odpadów rolniczych, promocję lokalnych produktów wspieranych przez technologię i ICT, wdrażanie i czerpanie pełnych korzyści z inteligentnej specjalizacji projektów rolno-spożywczych, turystyki, działalności kulturalnej, itp. Inteligentne wioski zrzeszają praktycznych ludzi, którzy potrafią wykorzystać szanse pojawiające się w ich otoczeniu. Nie skupiają się tylko na swojej wiosce ale też myślą o okolicach, sąsiadujących wioskach, małych miastach i metropoliach. Określenie „inteligentny" oznacza wreszcie, że mieszkańcy nawiązują nowe relacje biznesowe wykorzystując lokalne dobra.

Opis miejscowości

Wieś Borzymówka, położona w województwie mazowieckim, w powiecie sochaczewskim, w gminie Nowa Sucha – na skraju dwóch województw mazowieckiego i łódzkiego. Zgodnie z danych Banku Danych Lokalnych w miejscowości mieszka 120 mieszkańców, z czego ok. 62,5% stanowią osoby młode w wieku do 44 roku życia (wiek przedprodukcyjny oraz produkcyjny mobilny). W Borzymówce znajduje się 31 budynków. We wsi tylko 8 osób prowadzi działalność gospodarczą, zarejestrowane jest też jedno stowarzyszenie prowadzące działalność gospodarczą (Mazowiecki Klaster Przedsiębiorczości i Ekorozwoju) oraz Koło Gospodyń Wiejskich Borzymówka – Glinki.

Rys historyczny

Wieś Borzymówka powstała w ok. XVI i była typowym majątkiem prowadzonym przez szlachtę ziemiańską. Miejscowość ta niewątpliwie nabrała historycznego znaczenia w okresie I wojny światowej. W tejże wsi oraz okolicznych miejscowościach – Kurabce, Huminie, Kurdwanowie, Glinkach w okresie od grudnia 1914 do lipca 1915 uformował się front walk pomiędzy armią niemiecką i rosyjską. Walki na tym obszarze miały charakter wojny pozycyjnej i charakteryzowały się niezwykłą zaciekłością. Toczono wielodniowe boje o każdy okop.

Sukcesem było zajęcie lub odebranie przeciwnikowi zrujnowanych przez artylerię wsi lub spalonego folwarku. Przez wiele tygodni w prasowych komunikatach wojennych pojawiały się nazwy miejscowości, o których nikt dotąd w szerokim świecie nie słyszał- m.in. Borzymów (Borzymówka), Humin, Okopy, Kurdwanów, Kurabka. W trakcie walk w tych miejscowościach używano powszechnie nowoczesnej, jak na te czasy, broni chemicznej- chloru, bromku ksililu. Stąd też wielu współczesnych badaczy obszar, na który będzie realizowany niniejszy projekt, nazywają Ypres Wschodu nawiązując w ten sposób do belgijskiej miejscowości, w której po raz pierwszy użyto broni chemicznej. Działania wojenne doprowadziły do wielu ofiar po obu stronach walczących armii oraz zniszczeń zabudowań cywilnych, pól uprawnych, całej infrastruktury cywilnej.

Koncepcja Smart Village Borzymówka

Na potrzeby przygotowania koncepcji „Smart Village Borzymówka" stowarzyszenie Mazowiecki Klaster Przedsiębiorczości i Ekorozwoju przeprowadziło wywiady z mieszkańcami Borzymówki oraz członkami organizacji działających na terenie wsi – Koła Gospodyń Wiejskich Borzymówka – Glinki oraz MKPiE. Na podstawie wyników ww. badań przed rozpoczęciem opracowania niniejszej koncepcji autor dokonał analizy SWOT, która pozwala zdefiniować mocne, słabe strony oraz szanse i zagrożenia dotyczące rozwoju miejscowości.

Słabe strony:

- Postępujące wyludnienie, mała liczba mieszkańców
- Lokalizacja na obrzeżach województwa mazowieckiego skutkująca pomijaniem miejscowości przy podejmowaniu przez władze decyzji inwestycyjnych
- Utrudniony dostęp do oferty edukacyjnej w szczególności dla osób dorosłych (nauka języków obcych, kursy doskonalące wiedzę itp.)
- Brak miejsc spotkań lokalnej społeczności. Z punktu widzenia władz gminnych budowa tego typu miejsca na terenie wsi nie jest racjonalna ze względu na ograniczone możliwości zapewnienia odpowiedniego stopnia wykorzystania obiektu na realizację zadań dofinansowanych przez samorząd (zajęć kulturalnych, edukacyjnych, prozdrowotnych itp.)
- Niedostateczna łączność cyfrowa
- Brak integracji z mieszkańcami sąsiadujących wsi
- Niski stopień przedsiębiorczości mieszkańców

Mocne strony:

- Lokalizacja miejscowości w obszarze o dużych walorach historycznych (miejsce jednej z ważniejszych bitew przeprowadzonych w trakcie I wojny światowej)
- Walory przyrodnicze – niska gęstość zabudowy, otoczenie pól i lasów, bliskość Bolimowskiego Parku Krajobrazowego
- Duża aktywność społeczna mieszkańców. Na terenie Borzymówki mają swoją siedzibę dwie organizacje pozarządowe: Mazowiecki Klaster Przedsiębiorczości i Ekorozwoju oraz Koło Gospodyń Wiejskich Borzymówka – Glinki
- Na terenie wsi znajdują się tereny, które można zagospodarować na potrzeby mieszkańców (działki d. ochotniczej straży pożarnej)

Szanse:

- Budowa lotniska Centralny Port Komunikacyjny w Baranowie. W przypadku takiego uzgodnienia projektu budowy lotniska, które będzie zgodne z interesami wszystkich stron- władz samorządowych, mieszkańców itd., inwestycja przyczyni się znacząco do rozwoju miejscowości (poprzez poprawę dostępności komunikacyjnej, powstanie zapotrzebowania na lokalnym rynku pracy). Lokalizacja obszaru blisko lotniska umożliwi również mieszkańcom podejmowanie działalności gospodarczej w nowych obszarach działalności takich jak turystyka, gastronomia, transport itp.
- Wsparcie ze strony Unii Europejskiej dla rozwoju „inteligentnych miejscowości"
- Promocja w gminie wdrażania rozwiązań mających na celu wykorzystania energii odnawialnej
- Lokalizacja Borzymówki oraz sąsiadujących wsi w dwóch województwach – mazowieckim i łódzkim. Dzięki tej lokalizacji w obszarze możliwe jest pozyskiwanie funduszy zewnętrznych z dwóch regionalnych programów operacyjnych

Zagrożenia:

- Wyludnienie wsi spowodowane odpływem młodzieży do miast
- Możliwość zindustralizowania wsi w wyniku ew. budowy lotniska CPK (budowa lotniska może spowodować wykup okolicznych terenów na potrzeby budowy infrastruktury okołolotniskowej – np. hal magazynowych, kompleksów hotelowych itp.)

Zgodnie z przeprowadzoną analizę uwidaczniają się następujące obszary działań związanych z realizacją projektu „Smart village Borzymówka":

1. **Zadanie pn. „Zaangażowani mieszkańcy" - organizacja spotkań mieszkańców oraz wdrażanie innowacyjnych narzędzi komunikowania się mieszkańców Borzymówki**
2. **Budowa produktu turystycznego „Borzymówka – Ypres wschodu"**
3. **Rozwój przedsiębiorczości mieszkańców z wykorzystaniem zasobów lokalnych**

Miejscem realizacji inicjatywy będzie wieś Borzymówkę (woj. mazowieckie, powiat sochaczewski, gmina Nowa Sucha) oraz okoliczne wsie z którymi zostanie podjęta współpraca w zakresie realizacji koncepcji – Okopy, Glinki, Kurdwanów (woj. mazowieckie, powiat sochaczewski, gmina Nowa Sucha), Kurabka, Humin (woj. łódzkie, powiat skierniewicki, gmina Bolimów).

Zakłada się realizację projektu w latach 2020 – 2025.

Inicjatorem (koordynatorem) realizacji inwestycji będzie stowarzyszenie Mazowiecki Klaster Przedsiębiorczości i Ekorozwoju.

Szacowany koszt realizacji inwestycji: 2,0 mln zł. Zakłada się, że inwestycja zostanie dofinansowana ze środków Unii Europejskiej lub innych źródeł dofinansowania projektów (Fundusz Inicjatyw Obywatelskich, Mechanizm Finansowy EOG i Norweski Mechanizm Finansowy itp.).

Beneficjentem realizacji inwestycji będą mieszkańcy Borzymówki oraz okolicznych miejscowości, którzy zintegrują się na rzecz realizacji poszczególnych działań służących wdrożeniu koncepcji smart village.

Ad. 1. „Zaangażowani mieszkańcy"

Zgodnie z analizą SWOT słabością wskazaną przez mieszkańców Borzymówki jest brak zainteresowania życiem publicznym oraz bierność. Ta negatywna sytuacja dostrzegana jest między innymi poprzez niską frekwencją na zebraniach wiejskich, czy brakiem zainteresowania zgłaszania pomysłów, inicjatyw, projektów dotyczących rozwoju wsi. Mieszkańcy jako wytłumaczenie powodów niskiej aktywności społecznej podają następujące argumenty:
- ich głos nie ma żadnego znaczenia albowiem decyzje podejmowane są na innym szczeblu (opinia dotyczy m.in. podziału funduszu sołeckiego, którego przeznaczenie określane jest wedle opinii mieszkańców zwykle przez samorząd gminny),
- brak miejsc spotkań. We wsi nie ma miejsc do realizacji spotkań. Zebrania wiejskie realizowane są na terenie prywatnych posesji lub w plenerze,
- brak wiedzy na temat możliwości pozyskiwania funduszy na wspólne inicjatywy obywatelskie (dot. to m.in. funduszu obywatelskiego)
- brak integracji z mieszkańcami sąsiednich wsi (Glinek, Okopów, Kurabki, Humina, Kurdwanowa).

W odpowiedzi na powyższe argumenty autor proponuje wdrożenie konkretnych działań, które zgodnie z ideą „inteligentnych wsi" zwiększałyby zaangażowanie społeczne lokalnej społeczności. Wnioskodawca założył, iż działaniami, które mogłyby cieszyć się popularnością, są te które nawiązywałyby do wydarzeń historycznych, które sto lat temu zintegrowały mieszkańców całego obszaru Borzymówka – Glinki- Okopy – Kurdwanów - Kurabka - Humin na rzecz walki o niepodległość i odbudowy kraju. Obszar realizacji projektu w trakcie I wojny świat był miejscem jednym z największych bitew w których starły się wojska niemieckie z rosyjskimi. W obu armiach walczyło wielu Polaków, którzy w czasie I wojny światowej zmuszeni byli do służby wojskom zaborców. Pomimo tych bratobójczych walk wybuch I wojny światowej stworzył mieszkańcom warunki do podejmowania działań na rzecz uzyskania niepodległości. Mieszkańcy tych zniszczonych przez wojnę terenów potrafili w bardzo krótkim czasie zorganizować się w celu uzyskania niepodległości i odbudowy kraju, przez co mogą być wzorem dla współczesnych mieszkańców przeżywających obecnie kryzys partycypacji w sprawach publicznych. Jako formy realizacji działań autor proponuje warsztaty, imprezy, zajęcia terenowe.

1. Warsztaty historyczne dla mieszkańców wsi Borzymówka oraz okolicznych wsi Glinki, Okopy, Kurdwanów, Kurabka, Humin, na terenie których miały miejsce najkrwawsze bitwy w okresie I wojny światowej.

Celem warsztatów będzie podniesienie świadomości społecznej mieszkańców terenów niegdyś tragicznie dotkniętych działaniami wojennymi w zakresie znajomości lokalnej historii oraz wydarzeń, które w efekcie stanowiły element w procesie dochodzenia do niepodległości (przykładowo rozbrojenie żołnierzy niemieckich przez drużyny straży pożarnej w Sochaczewie w listopadzie 2018r. itd.) oraz historię współpracy mieszkańców wsi zniszczonych w wyniku działań wojennych na rzecz odzyskania niepodległości i odbudowy kraju (m.in. działalność

parafii w Kurdwanowie, OSP Borzymówka itd.) Zakres niniejszych warsztatów został skonsultowany z organizacjami lokalnymi, m.in. Radą Sołecką w Borzymówce, Kołem Gospodyń Wiejskich Borzymówka - Glinki oraz nauczycielami Szkoły Podstawowej w Kurdwanowie, ks. Proboszczem Parafii w Kurdwanowie. Podmioty wyraziły chęć pomocy w realizacji projektu, uznając go za inicjatywę, która może przyczynić się do podniesienia wiedzy mieszkańców o regionie oraz integracji mieszkańców oraz wzrostu partycypacji w sprawach obywatelskich.

2. Warsztaty kulinarne mające na celu zebranie lokalnych przepisów oraz sposób przygotowania i podawania potraw

Działanie to jest szczególnie ukierunkowane na zwiększenia aktywności kobiet działających w kołach gospodyń wiejskich działających na terenie analizowanego obszaru. Warsztaty zostaną poprowadzone przez profesjonalnego szefa kuchni. W trakcie warsztatów uczestnicy dokonają burzy mózgów w trakcie której zostaną zebrane i spisane dawne przepisy kulinarne, które znane są od pokoleń wśród mieszkańców wsi, w których będzie realizowany projekt. Podjęta będzie też dyskusja skąd może pochodzić dawny przepis - czy to jest wpływ pobytu wojsk kozackim w regionie, czy też armii wielonarodowej, które walczyły w trakcie I wojny światowej itp. Wybrane potrawy zostaną wspólnie przyrządzone pod okiem szefa kuchni. W trakcie warsztatów przekaże podstawą wiedzę dot. wiedzy gastronomicznej, która będzie szczególnie wykorzystywana w działaniach członkiń kół gospodyń wiejskich, które zamierzają produkować i sprzedawać swoje produkty podczas różnorakich imprez. Do zadań szefa kuchni należeć też będzie omówienie przepisów sanitarnych związanych z produkcją żywności lokalną, co ma istotne znaczenie w prowadzeniu działań kół gospodyń wiejskich.

3. Zorganizowanie gry terenowej prezentującej miejsca związane z historią walk Polaków w trakcie I wojny światowej, ścieżki historyczne: piesze, rowerowe itp.

W trakcie gry terenowej uczestnicy zapoznają się z wydarzeniami historycznymi, które miały miejsce 100 lat na terenie w którym mieszkają, ale również pozyskają wiedzę na temat swoich przodków, którzy pomimo utraty w wyniku walk całego swojego dobytku podjęli się w 1918r. działań rzecz wyzwolenia regionu z rąk zaborców oraz odbudowali teren objęty projektem ze zgliszczy wojennych. Pierwszy dzień gry zostanie przeprowadzony wspólnie z ekspertami. Kolejne etapy gry młodzież będzie realizować samodzielnie (lub wspólnie z rodzicami)- po otrzymaniu zadań za pośrednictwem strony internetowej. Ostatni dzień gry, w trakcie którego zostaną wyłonione zwycięskie drużyny zostanie przeprowadzony pod okiem ekspertów. Nagrody dla zwycięskich drużyn oraz upominki dla wszystkich uczestników gry zostaną wręczone w trakcie wydarzenia podsumowującego projekt "marsz niepodległości Borzymówki i Glinek".

4. Organizacja imprez integrujących społeczność lokalną

W ramach aktywności planowana jest organizacja cyklicznych imprez m.in. „Święto Borzymówki”, na które zapraszani byliby mieszkańcy całego obszaru Borzymówka – Glinki-Okopy – Kurdwanów - Kurabka - Humin

Ad. 2 Produkt turystyczny „Borzymówka – Ypres wschodu”

Bogactwo historyczne Borzymówki i okolicznych wsi stwarza możliwość stworzenia produktu turystycznego wzorowanego na belgijskiej miejscowości Ypres. Miejscowość Ypres znana jest w świecie jako miejsce, w którym po raz pierwszy w historii ludzkości użyto broni chemicznej (gazu musztardowego, który od nazwy miasta został później nazwany iperytem. Obecnie Ypres jest znanym ośrodkiem turystycznym, w którym turyści mogą zapoznać się z historią I wojny światowej. Atrakcjami turystycznymi są w tej miejscowości m.in. zrekonstruowane okopy, muzeum I wojny światowej, cmentarze poszczególnych stron walczących w trakcie bitew pod Ypres, ścieżki historyczne – piesze, rowerowe.

Rys. 1 Muzeum I Wojny Światowej w Ypres (Belgia)

Źródło: internet https://www.toerismeieper.be/ww1-museums

Rys. 2 Zrekonstruowane okopy w Ypres (Belgia)

Źródło: internet https://www.toerismeieper.be/ww1-museums

Rys. 3 Przykładowa trasa śladami I wojny światowej wytyczona w obszarze Ypres

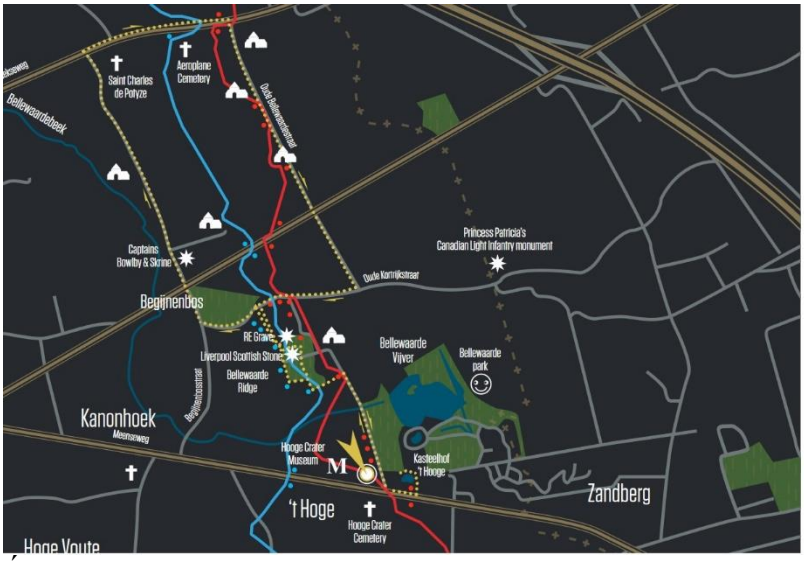

Źródło: internet https://www.toerismeieper.be/ww1-museums

Rys. 4 Odrestaurowany cmentarz na terenie obszaru Ypres

Źródło: internet https://www.toerismeieper.be/ww1-museums

Rys. 5 Odtworzona kolejka polowa w obszarze Ypres

Źródło: internet https://www.toerismeieper.be/ww1-museums

Rys. 6 Przykład punktu recepcji ruchu turystycznego w regionie Ypres (Belgia)

Źródło: internet https://www.toerismeieper.be/ww1-museums

Produkt turystyczny „Borzymówka – Ypres wschodu"

Obszar otaczający Borzymówkę nazywany jest często Ypres Wschodu, ze względu iż na tym obszarze podobnie jak w Ypres trwały wielomiesięczne walki pozycyjne w okresie I wojny światowej. W trakcie bitew częstokroć używano również gazów bojowych (m.in. chloru, bromku ksilitu). W Borzymówce oraz okolicznych miejscowościach znaleźć można wiele reliktów I wojny światowej – cmentarzy, pozostałości okopów. Mieszkańcy też dysponują wieloma artefaktami z tego okresu. Elementy infrastruktury wojennej były przez mieszkańców wykorzystywane jako materiały budowlane (np. szyny kolei polowej jako belki stropowe) lub jako narzędzia stosowane w gospodarstwie rolnym (m.in. lufy karabinów do palowania bydła). W chwili obecnej część tych elementów można wciąż pozyskiwać od mieszkańców. Biorąc powyższe autor proponuje podjęcie działań infrastrukturalnych na wzór belgijskiego Ypres, które umożliwiłyby powstanie nowego produktu turystycznego Polski pod nazwą „Borzymówka – Ypres wschodu" takich jak:

- **rozbudowa i adaptacja dawnej remizy strażackiej w Borzymówce na potrzeby uruchomienia muzeum I wojny światowej oraz miejsca spotkań lokalnej społeczności.**

W budynku planuje się utworzenie sali ekspozycyjnej, w której zaprezentowane będą pamiątki, zdjęcia, artefakty z okresu I wojny światowej zebrane od mieszkańców Borzymówki i okolicznych wsi. Dodatkowo planowane jest wybudowanie sali konferencyjnej wraz z

kuchnią, która służyłaby do realizacji wykładów, prelekcji, lekcji dot. tematyki historycznej oraz spotkań mieszkańców i działalności statutowej organizacji działających na terenie wsi (Mazowieckiego Klastra Przedsiębiorczości i Ekorozwoju, Koła Gospodyń Wiejskich Borzymówka – Glinki itd.).
Zakłada się, że budynek będzie praktycznie samowystarczalny pod względem energetycznym. Będzie on stanowić przykład zintegrowanego wykorzystania źródeł odnawialnych. Elementami systemu energetycznego stanowić będzie: mikrosiłownia parowa zasilana kotłem na biomasę i odpadki, pompa ciepła, ogniwo foto-woltaiczne wraz z termokolektorem, magazyn energii skojarzony z basenem, moduł inteligentnego sterowania energią elektryczną i ciepłem. Dla celów propagatorskich zakłada się również instalację stacji do ładowania pojazdów elektrycznych, która będzie udostępniona mieszkańcom oraz przyjeżdzającym turystom.

Budynek muzeum/ miejsca spotkań będzie „demonstratorem technologii", czyli miejscem, w którym będzie się popularyzować rozwiązania niskoemisyjnych w gospodarstwach domowych znajdujących się na terenie Borzymówki i okolicznych wsi.

Rys. 7 Fotografia dawnego budynku Ochotniczej Straży Pożarnej w Borzymówce – miejsca planowanej inwestycji „Budowa muzeum I wojny światowej w Borzymówce oraz miejsca spotkań lokalnej społeczności wykorzystującego odnawialne źródła energii i kogeneracji"

- budowa punktów recepcji turystów w punktach węzłowych

Punkty recepcji zostaną utworzone przy cmentarzu z okresu I wojny światowej w Borzymówce, w okolicy kościoła w Kurdwanowie oraz na terenie dawnej szkoły podstawowej w Kurabce. Punkty recepcji będą miejscami z których będą rozchodzić się będą ścieżki piesze, rowerowe. W miejscach tych turyści będą mogli też uzyskać informację o atrakcjach turystycznych znajdujących się na obszarze, w którym zostanie utworzony produkt turystyczny „Borzymówka – Ypres wschodu". Wyposażenie punktów stanowić będą plansze informacyjne, stojaki na materiały promocyjne, ławki, stoły, toalety.

- rekonstrukcja okopów z I wojny światowej w Borzymówce, Huminie Dobrach Ziemskich (d. Dołowatka) oraz lesie w okolicy wsi Glinki

Na potrzeby turystów zostaną zrekonstruowane fragmenty okopów z okresu I wojny światowej. Turyści zwiedzając okopy będą mogli zapoznać się, jak wyglądało życie frontowe żołnierzy służących w armii niemieckiej i rosyjskiej w trakcie I wojny światowej.

- wytyczenie ścieżek historycznych prezentujących miejsca związane z I wojną światową

Autor proponuje wytyczenie sieci ścieżek pieszych, rowerowych, które będą łączyć punkty węzłowe położone w Borzymówce, Kurabce oraz Kurdwanowie. Przebieg ścieżek będzie pokrywać się z miejscami związanymi z I wojną światową – cmentarzami wojennymi, okopami, kapliczkami, muzeum I wojny światowej w Borzymówce itp.

Rys. 7 Proponowana lokalizacja poszczególnych elementów infrastruktury wchodzącej w skład produktu turystycznego „Borzymówka – Ypres Wschodu"

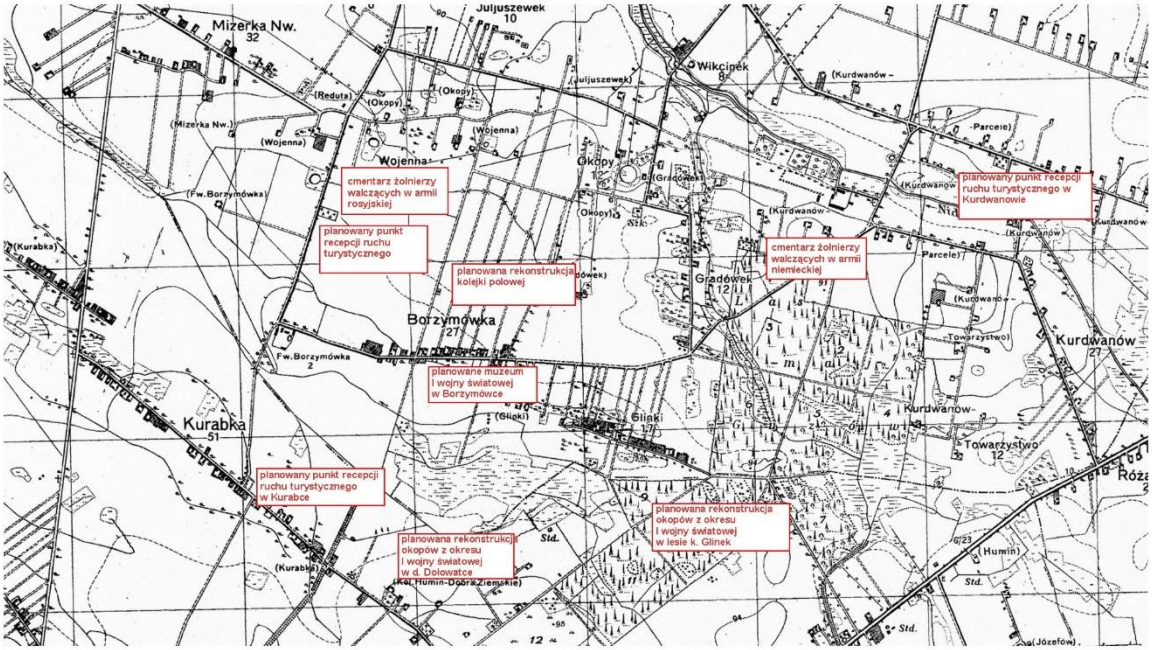

Rys. 8 Tablica znajdująca się przy cmentarzu żołnierzy służących w armii rosyjskiej podczas I wojny światowej

Znaczenie tworzenia produktu turystycznego dla wdrażania koncepcji „smart village"

Zgodnie z ideą Smart Village rozwój turystyki służyć będzie w pierwszej kolejności mieszkańcom Borzymówki i okolicznych wsi. Działania na rzecz tworzenia produktu turystycznego pozwolą zrealizować szeroko zakrojone działania na rzecz lokalnej społeczności:

- rozwój infrastruktury publicznej: rozwój turystyki na terenie dałby impuls dla władz samorządowych do podejmowania działań na rzecz poprawy infrastruktury, w tym remontów dróg dojazdowych, budowy ścieżek rowerowych itd. Budowa muzeum I wojny światowej w Borzymówce, w którym przewiduje się stworzenie sali konferencyjnej oraz kuchni będzie nie tylko atrakcją turystyczną lecz również miejscem spotkań mieszkańców oraz członków organizacji pozarządowych działających na terenie wsi. Utworzenie muzeum umożliwi uzyskanie odpowiedniego stopnia wykorzystania obiektu dzięki czemu inwestycja będzie miała swoje uzasadnienie ekonomiczne.

- nowe technologie. Wybudowanie muzeum zgodnie w technologii nieemisyjnej będzie przykładem dla mieszkańców w jaki sposób modernizować swoje gospodarstwa domowe by móc zmniejszać koszty energii oraz chronić środowisko naturalne. Muzeum będzie opierać swoją działalność na stosowaniu nowoczesnych technologii informatycznych – w zakresie promocji obiektu oraz prowadzeniu działalności popularyzatorskiej. W muzeum zakłada się utworzenie serwerowni podłączonej do internetu za pomocą łącza szerokopasmowego.
W muzeum znajdować się będą nadajniki sieci bezprzewodowej, dzięki czemu mieszkańcy będą mogli korzystać z łączy o dobrej przepływności. Przy budynku muzeum przewidziano

uruchomienie stacji do ładowania pojazdów elektrycznych, która będzie udostępniona mieszkańcom oraz przyjeżdzającym turystom. Uruchomienie stacji będzie miało walor edukacyjny, w szczególności zwróci uwagę mieszkańcom na możliwości oraz korzyści jakie mogą wystąpić przy użytkowaniu pojazdów zasilanych energią elektryczną.

Ad. 3 Rozwój przedsiębiorczości

Działania związane z rozwojem produktu turystycznego przyczynią się do rozwoju przedsiębiorczości miejscowej ludności. Rozwój turystyki w oparciu o występujące zasoby lokalne – miejsca związane z bitwami I wojny światowej przyczyni się do powstania popytu na usługi, które będą mogły być świadczone przez lokalnych przedsiębiorców:

- **usługi ekspozycyjne**. Zakłada się, że część atrakcji turystycznych będzie tworzonych przez lokalnych przedsiębiorców. Dotyczy to przykładowo miejsc, w których zrekonstruowane zostaną okopy z I wojny światowej.

- **usługi przewodnickie**. Produktu turystyczny „Borzymówka – Ypres wschodu" oparty jest na walorach historycznych. Z tego powodu na terenie Borzymówki i okolicznych wsi pojawi się zapotrzebowanie na wykwalifikowaną kadrę przewodników, którzy będą przedstawiać turystom historię obszaru w kontekście wydarzeń, które miały miejsce przed, w trakcie oraz po zakończeniu I wojny światowej.

- **usługi noclegowe / gastronomiczne.** Utworzenie produktu turystycznego stanowić będzie zachętę dla mieszkańcom aby adaptować swoje gospodarstwa na potrzeby prowadzenia działalności agroturystycznej i gastronomicznej.

- **usługi okołoturystyczne.** Rozwój turystyki wpłynie na postanie zapotrzebowania na usługi parkingowe, wynajmu sprzętu turystycznego (rowery, narty biegowe itp.). Do usług okołoturystycznych zaliczyć będzie można ponadto usługi związane z organizacją koncertów. Pomysł na ten rodzaj działalności został zgłoszony przez jednego mieszkańca, który wziął udział w wywiadzie przeprowadzonym przez Mazowiecki Klaster Przedsiębiorczości i Ekorozwoju przed opracowaniem niniejszej koncepcji. Mieszkaniec posiada duży teren na którym chciałby organizować koncerty plenerowe zespołów rockowych. Dotychczas barierą do rozwoju tego typu biznesu była zbyt mała liczba potencjalnych odbiorców. Zwiększenie liczby osób odwiedzających obszar poprzez wdrażanie działań związanych z produktem turystycznym „Borzymówka – Ypres wschodu" pozwoliłoby zniwelować problem małej liczby odbiorców koncertów.